NTNU
Norges teknisk-naturvitenskapelige universitet
O-sak 6/12

05.06.2012 KM/TBA
Arkiv:

N O T A T

Til: Styret
Fra: Rektor
Om: Oppfølging av nasjonale fagevalueringer

Bakgrunn

NTNUs styre ønsker å bli holdt orientert om resultatet av nasjonale fagevalueringer, og vil engasjere seg i oppfølgingen av disse. I styret har det dessuten vært reist spørsmål om det bør gjøres en ekstern institusjonsevaluering av NTNU. Dette notatet gir en oversikt over fagevalueringer som er foretatt i regi av Norges forskningsråd på 2000-tallet. Vi reiser noen problemstillinger omkring opplegget for evalueringene og deres gyldighet, relevans og legitimitet. Videre drøfter vi noen aspekter ved oppfølgingen av evalueringene, både fra Forskningsrådets side og internt ved NTNU. Til slutt kommenterer vi spørsmålet om en institusjonsevaluering. I et vedlegg til notatet gir vi en kort oppsummering av resultatene for NTNUs del av fagevalueringer de siste årene.

Forskningsrådets fagevalueringer

Siden 2000 er det gjennomført 26 nasjonale fagevalueringer etter mer eller mindre samme modell, og ytterligere to er i prosess i 2011–12. Forskningsrådet har som mål å evaluere fagområdene med ca. ti års intervall. Vi er altså kommet så langt at noen fagområder er evaluert for annen gang i løpet av de siste årene. Tabell 1 nedenfor gir en oversikt over avsluttede evalueringer med årstall for rapporten. De to pågående evalueringene som vil være ferdig i løpet av første halvår 2012 er nordisk idrettsvitenskap og norsk klimaforskning. Alle Forskningsrådets evalueringsrapporter blir gjort tilgjengelig på nettet, se www.forskningsradet.no/no/Fagevalueringer

Organisering og gjennomføring av fagevalueringer

I 2007 vedtok Vitenskapsdivisjonen i Forskningsrådet en femårsplan som både omfattet et program for fagevalueringer og som satte arbeidet inn i en bredere sammenheng. Det ble lagt spesiell vekt på gjennomføring og oppfølging. Planen er nå i det alt vesentlig fullført, og innenfor naturvitenskap og teknologi har flere fag vært gjenstand for en andre runde siden evalueringene startet i 1997. De fleste større samfunnsfag er evaluert, mens en del humanistiske fag fortsatt gjenstår.

Tabell 1: Nasjonale fagevalueringer siden 2000

År	Fagområde	NTNU-miljøer
Pågår	Nordisk idrettsvitenskap	Ja
	Norsk klimaforskning	Ja
2012	Grunnleggende forskning innenfor IKT	Ja
	Forskning innen matematiske fag	Ja
2011	Biologi, medisin og helsefag	Ja
	Grunnleggende forskning i geofagene	Ja
	Geografiforskning	Ja
2010	Sosialantropologisk forskning	Ja
	Norsk økologisk landbruksforskning (evaluering av prosjekter)	Ja
	Sosiologi	Ja
	Forskning innen fysikkfagene	Ja
	Filosofi og idehistorie	Ja
2009	Rettsvitenskapelig forskning i Norge	Nei
	Grunnleggende forskning i kjemi	Ja
2008	Historieforskningen	Ja
2007	Utviklingsforskning	Ja
	Økonomifaget	Ja
2006	Farmasøytisk forskning	Nei
2005	Nordisk språk- og litteraturforskning i Norge	Ja
2004	Pedagogisk forskning	Ja
	Forskning innen ingeniørvitenskapelige fag	Ja
	Klinisk, epidemiologisk, samfunnsmedisinsk, helsefaglig og psykologisk forskning	Ja
2002	Forskning innen informasjons- og kommunikasjonsteknologi (IKT)	Ja
	Lingvistikk	Ja
	Forskning innen matematikk	Ja
	Forskning innen statsvitenskap	Ja
2000	Biofaglig forskning	Ja
	Forskning innen fysikk	Ja

Gjennom årene har Forskningsrådets fagevalueringer hatt forskjellig omfang og karakter. De spenner fra vurderinger av et fagfelt på grunnlag prosjekter med NFR-støtte (økologisk landbruksforskning, 2010), til bredt anlagte evalueringer med flere spesialiserte paneler. For eksempel besto evalueringen av biologi, medisin og helsefag (2011) av en overordnet samlerapport, delrapporter fra sju ulike paneler og en egen bibliometrirapport med vedlegg.

Evalueringene planlegges i dialog med fagmiljøene, og det foretas en avgrensning av faget og hvilke institusjoner som skal omfattes. Gjennomgående bruker Forskningsrådet internasjonale paneler. På grunn av publiseringstradisjonene er det i noen fag overveiende eksperter fra nordiske land – det gjelder særlig i humaniora og samfunnsvitenskap. Komiteene får et omfattende bakgrunnsmateriale til disposisjon. De fleste gjennomfører institusjonsbesøk med samtaler og/eller intervjuer, og normalt blir fagmiljøene bedt om å gjøre en egenevaluering i tillegg til å levere data (CV'er, publikasjons-lister, opplysninger om staben og andre nøkkelopplysninger). Det er nå vanlig at det blir gjort publiseringsanalyser og bibliometriske undersøkelser, ofte med assistanse fra NIFU. Det er ikke like vanlig at komiteen selv leser og vurderer vitenskapelige publikasjoner fra fagmiljøene, men det har vært gjort i evalueringer av humaniora og samfunnsfag.

Det er alltid en del av mandatet for evalueringspanelene å vurdere vitenskapelig kvalitet og relevans, nasjonalt og internasjonalt forskningssamarbeid, organisering og ledelse, rekruttering, forsker-utdanning og mobilitet, kapasitet og finansieringskilder. Panelene blir også bedt om å komme med anbefalinger om fremtidig utvikling og behov. Disse rådene er dels av overordnet forskningspolitisk karakter og rettet til Forskningsrådet og myndighetene, dels gis de i form av konkrete anbefalinger til institusjonene og fagmiljøene selv.

Når det gjelder presentasjon av resultatene av evalueringen, er forskjellene store. Noen nøyer seg med synteseaktige beskrivelser av fagfeltet slik det utøves i Norge, gjerne sammenlignet med den nordiske eller internasjonale *state of research*. Noen gir deskriptive, kvalitative vurderinger av de enkelte fagmiljøene, men uten å sette karakterer. Andre igjen er mer kvantitativt orienterte og rangerer fagmiljøer – helt nede på forskergruppenivå – med tallkarakterer etter en fast skala. Det synes å være en tendens at evalueringer innenfor humaniora og samfunnsfag er mer deskriptivt og kvalitativt orientert enn innenfor MNT-fagene. Dette betyr at det ikke uten videre er enkelt å sammenligne evalueringsresultater på tvers av fag. Det vedlagte sammendraget viser noe av spennvidden i evalueringene.

Fagevalueringenes gyldighet, relevans og legitimitet

Etter som det er et visst sprik i organisering og ambisjonsnivå, er det vanskelig å si noe sammenfattende om evalueringenes gyldighet, relevans og legitimitet. I 2004 foretok NIFU en gjennomgang av Forskningsrådets fagevalueringer til da (NIFU STEP arbeidsnotat 7/2004), basert på en spørreundersøkelse blant instituttlederne. Den viste blant annet at bare et knapt flertall mente det empiriske grunnlaget for evalueringsrapportene var tilstrekkelig og at de ga et riktig bilde av fagmiljøets profil og organisering. Om lag to tredjedeler mente imidlertid at panelenes vurdering ga en korrekt fremstilling av det faglige nivået, og 70–80 % mente evalueringene ga et riktig inntrykk av nasjonalt og internasjonalt samarbeid. Det var for øvrig stort sprik mellom de ulike fagene som ble evaluert.

Forskningsrådets metodikk for evalueringer har utviklet seg etter hvert, og spesielt gjennom femårsplanen som ble vedtatt i 2007. Det er grunn til å tro at rapportenes gyldighet er blitt større og relevansen bedre. Med tanke på at norske forskningsmiljøer er blitt mer vant til å bli vurdert på ulike måter, kan vi anta at de nasjonale fagevalueringene har fått større legitimitet med årene. Dette mangler vi imidlertid sikker kunnskap om. Rent generelt kan vi si at forutsetningene for at evalueringene skal ha legitimitet, er at premissene er tydelige, at panelene er kompetente og har høy faglig integritet og at datagrunnlaget er korrekt. De fleste vil forstå og akseptere at fagfelle-vurderinger av denne typen har innslag av subjektivitet.

Forskningsrådets oppfølging av fagevalueringer

Også på dette området har det vært en utvikling i de snart femten årene fagevalueringene har foregått. Sterkt forenklet ser det ut til at mens de tidlige evalueringsrapportene nærmest ble tatt til etterretning uten noen videre oppfølging, har fagevalueringene etter hvert gitt grunnlag for konkrete tiltak og også spilt inn i strategiprosesser og programutvikling i Forskningsrådet. Flere av evalueringene har dannet utgangspunkt for arbeid med nasjonale fagplaner med støtte fra NFR. Det er også etablert institusjonsforankrede strategiske programmer (ISP) for å utvikle og styrke – eller forsterke – faglig aktivitet på flere områder.

Det er nå fast prosedyre at Forskningsrådet tar rapportene opp i divisjonsstyret for vitenskap og drøfter oppfølging. Normalt blir det gjennomført seminarer og det etableres oppfølgingsutvalg med representanter fra fagmiljøene. Disse leverer en innstilling om oppfølgingstiltak som dels retter seg mot fagmiljøene selv, dels mot Forskningsrådet.

Det kan reises spørsmålet om dialogen mellom Forskningsrådet og institusjonene er god nok når det gjelder oppfølging av fagevalueringene. Institusjonene har et overordnet strategisk ansvar for fagutvikling og vitenskapelig kvalitet, selv om det daglige og direkte ansvaret naturligvis ligger på institutt- og fakultetsnivå. Det kan se ut som Forskningsrådet i stor grad henvender seg til fagmiljøene, eventuelt til nasjonale fagråd og fakultetsmøter, men i liten grad til institusjonene. Fagevalueringene er gjerne tema for dialogmøter mellom Forskningsrådet og institusjonene, men slike møter eksisterer ikke på alle fagområder. Rektor vil ta opp med Forskningsrådet hvordan samarbeidet om oppfølging av fagevalueringene kan forbedres.

NTNUs oppfølging av fagevalueringer

De nasjonale fagevalueringene i regi av Forskningsrådet har først og fremst vært rettet inn mot de enkelte disiplinene, men også bredere forskningsfelt blir i økende grad evaluert. For NTNU er fagevalueringene et viktig virkemiddel for å heve kvaliteten i den langsiktige grunnleggende forskningen i disiplinene og innenfor bredere tematiske felt som for eksempel klimaforskning. Det er fakultetene og instituttene som har hatt ansvar for å følge opp fagevalueringene. Også framover er det naturlig at disse nivåene har hovedansvaret for oppfølgingen. Verdien av fagevalueringene kan antakelig økes ved å sørge for at de blir fulgt opp mer systematisk. Det krever tydeligere institusjonelle grep og større oppmerksomhet fra sentralnivået. I noen tilfeller vil oppfølging også kreve innsats eller organisatoriske grep fra Rektors side. I vår tilnærming legger vi vekt på tre hovedelementer.

For det første vil resultater fra fagevalueringene og konkrete planer for oppfølging bli gjort til tema for styringsdialogen med fakultetene. Vi vil understreke at det er viktig å følge opp både gode og dårlige evalueringer. NTNU og fagmiljøene må naturligvis ta tak i negative forhold som påpekes i rapportene, men det er like viktig å se evalueringene som ledd i arbeidet med å identifisere sterke og potensielt fremragende fagmiljøer og forskere. NTNUs strategi peker på at vi skal identifisere og etablere mekanismer for å utvikle fagmiljøer i internasjonal toppklasse, og fagevalueringer er ett av flere virkemidler i så måte.

For det andre ser vi Dekanmøtet og Det sentrale forskningsutvalg som egnede arenaer for erfaringsutveksling og drøfting når det gjelder oppfølging av fagevalueringer. Fakultetene har utvilsomt erfaringer som kan gi grunnlag for beste praksis. Rektor vil legge til rette for en felles læringsarena på dette området.

For det tredje vil vi vurdere forskningspolitiske virkemidler og sentrale insentiver som ledd i oppfølgingen. Det er et aktuelt spørsmål om fagevalueringer skal utløse strategi- og omstillingsmidler. Tidligere har NTNU sentralt tildelt stipendiatstillinger fra strategi- og omstillingsbudsjettet til fagmiljøer som har vært evaluert. Disse tildelingene har egentlig ikke hatt spesielle forutsetninger eller vurderinger knyttet til seg, og praksisen ble forlatt for noen år tilbake. Stipendiatstillinger er imidlertid en form for strategisk ressurs det kan være aktuelt å sette inn hvis det inngår i en større plan for faglig utvikling og kvalitetsheving. Dette vil bli nærmere drøftet i en sak til styret om virkemidler for å realisere NTNUs strategi for forskning og kunstnerisk virksomhet.

Rektor vil jevnlig holde styret orientert både om resultatet av fagevalueringer og om hvilke oppfølgingstiltak som blir satt i verk.

Institusjonsevaluering av NTNU

Det har vært tatt til orde for at vi bør gjennomføre en ekstern institusjonsevaluering av NTNU, med et internasjonalt panel. I Sverige har flere universiteter foretatt slike evalueringer på eget initiativ, uten medvirkning fra Vetenskapsrådets side. Det gjelder blant andre Uppsala (2007/2011), Göteborg (2010), Lund (2008) og Kungliga Tekniska Högskolan (2008). En viktig motivasjon har vært krav om at institusjonene skal utarbeide strategier for virksomheten og at myndighetene vil legge kvalitetskriterier til grunn for ressurstildeling. Så vidt vi har brakt på det rene, er de svenske institusjonsevalueringene primært en evaluering av forskningen og omfatter ikke undervisnings-virksomheten, som derimot er gjenstand for nasjonale evalueringer.

Institusjonsevalueringer av ulike slag foretas i de fleste europeiske land, enten initiert av institusjonene selv, av forskningsrådsstrukturer eller myndigheter. Det meste kjente eksempelet er kanskje de britiske *Research Assessment Exercises* (RAE), som har vært gjennomført hvert femte år siden 1986 og som danner grunnlag for basisbevilgningene til universitetene.

Spørsmålet om en eventuell institusjonsevaluering må vurderes på bakgrunn av den evaluerings-virksomheten som pågår og som relativt nylig har vært gjennomført. NTNU var gjenstand for en institusjonsevaluering i 2001–02 i regi av Norgesnettrådet. NTNU er også blitt evaluert av den europeiske rektorkonferansen (CRE), og vi har hatt andre former for institusjonell vurdering, blant annet NOKUTs akkreditering og Rokkan-senterets evaluering av styring og ledelse. Viktigst i denne sammenheng er det at de aller fleste av NTNUs fagområder er evaluert gjennom Forskningsrådets nasjonale fagevalueringer i løpet av de siste 5–10 år, med unntak av noen humanistiske fag, arkitektur og kunstfag.

Rektor ser ikke bort fra at en institusjonsevaluering kan være nyttig, men mener likevel at tidspunktet ikke er riktig nå. NTNUs nye strategi er nylig vedtatt, og ledelsen og fagmiljøene bør ha fokus på å iverksette denne. Å få sterkere grep om oppfølgingen av Forskningsrådets fagevalueringer er ett viktig element i implementeringen av strategien for å øke kvaliteten i forskningen. Som ledd i strategioppfølgingen foregår det nå mye arbeid for å samle styringsdata og få bedre oversikt over virksomheten, bl.a. gjennom Cognos og KVASS. Parallelt forsøker vi å bedre datakvaliteten i leveranser til Databasen for høyer utdanning (DBH) og til internasjonale rangeringer. Vi deltar som pilot i U-Multirank-prosjektet, som vil kreve mye arbeid fremover, men som også vil gi mye informasjon om NTNUs profil i en internasjonal kontekst. Endelig er vi i prosessen med å etablere interne indikatorer i forbindelse med oppfølging av strategien. Det er trolig hensiktsmessig å vente med å vurdere en ekstern institusjonsevaluering til vi har et veldokumentert bilde av status og utvikling selv. Nå vil det være riktig å øke oppmerksomheten mot analyse og oppfølging av fagevalueringene som er gjennomført, noe som også vil kunne gi et bedre grunnlag for en eventuell institusjonsevaluering senere. Også i lys av det forestående skifte av Styret i august 2013 vurderer rektor det slik at det er det nye styret som bør vurdere spørsmålet om eventuell institusjonsevaluering.

Vedlegg: NTNU i nasjonale fagevalueringer 2009–12 – Sammendrag